

What Money Can Buy

– status ved afslutningen af projektet

Af postdoc, teologisk konsulent, ph.d. Karen Marie Leth-Nissen

Den danske folkekirke står stærkt i den danske befolkning sammenlignet med andre gamle majoritetskirker i Nordeuropa. Det er én af de overordnede konklusioner fra forskningsprojektet *What Money Can't Buy*, som er støttet af Det Frie Forskningsråd / Kultur og Kommunikation samt medfinansieret af Det Teologiske Fakultet og Institut for Fødevarer- og Resourceøkonomi, KU, og RUC. Projektet nærmer sig sin afslutning efter 3½ års tværfaglig forskning i folkekirken som kulturinstitution. To engelsksprogede bøger og tre ph.d.-afhandlinger er undervejs i år, mange videnskabelige artikler er trykt eller på vej, ligesom et utal af formidlingsaktiviteter har givet projektets mange delresultater videre.

Projektorganisationen

Den fulde titel på projektet lød "What Money Can't Buy. The Dynamics between Market Orientation, Individualization and Social Capital in Cultural Institutions. The

Case of the Danish National Church". Projektorganisationen blev bygget op om fire seniorforskere, tre fra KU og én fra RUC. Lektor Hans Raun Iversen, leder af Center for Kirkeforskning, Det Teologiske Fakultet, var hovedansøger og projektleder og vejledte desuden undertegnede, ph.d.-studerende Karen Marie Leth-Nissen. Fra RUC har Lisbet Christoffersen, professor i religion og ret, deltaget. Lisbet Christoffersen er samtidig tilknyttet Det Teologiske Fakultet. Fra Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, KU, kom professor i religionssociologi Margit Warburg, og ph.d.-studerende Jes Heise Rasmussen, som Warburg var vejleder for. Professor Niels Kærgård, der er økonom, deltog fra Institut for Fødevarer- og Resourceøkonomi og er samtidig vejleder for ph.d.-studerende Sidsel Kjems. Andre vigtige danske bidrag er kommet fra religionssociolog Astrid Krabbe Trolle, teolog Anette Kruhøffer og religionssociolog Pernille Friis Jensen.

Selve projektarbejdet er forløbet ad tre spor: Det interne projektsamarbejde, det internationale udblik samt de individuelle forskningsprojekter. De resultater, som jeg rapporterer i denne artikel, stammer

fra den forskning, som projektgruppens medlemmer har gennemført i fællesskab og på individuel basis.

Internt samarbejde og internationalt udblik

Projektets tværfaglighed blev fra første færd sat i fokus med en række interne temaseminarer. Det blev tydeligt, at selvom vi kom fra hhv. økonomi, jura, religionssociologi og teologi, supplerede vores perspektiver og forskningstraditioner hinanden. Som gruppe har vi moret os med sammen at blive klogere på folkekirken som kulturinstitution. Seminarer, hyppige projektmøder og konferencer hjalp os til en fælles referenceramme og gjorde det muligt at formulere fælles indsigter.

Projektets åbningsseminar i december 2014 understregede det internationale islæt. Her var majoritetskirker, økonomi og New Public Management på dagsordenen. Seminaret banede vejen for en større komparativ analyse af folkekirken og andre gamle majoritetskirker. Sammen med professor i religionssociologi Linda Woodhead (Lancaster University) arrangerede vi en workshop i Lancaster i 2015, hvortil vi inviterede 20 forskere fra syv lande. Her fremlagde vi for hinanden, hvordan situationen var for de store kirker i England, Skotland, Island, Norge, Finland, Sverige og Danmark. De komparative blik førte en mængde nye indsigter med sig, idet vi sort på hvidt kunne se, hvor stor forskel der er på kirkernes situation.

Sideløbende har projektgruppens syv deltagere deltaget i konferencer og seminarer i udlandet og udbygget netværk til gavn for projektet. Vi er hver især dykket ned i forskellige datasæt, kildesamlinger og interviewmateriale for at tilvejebringe

de delelementer til nye indsigter, som har bragt os til projektets overordnede resultater.

De overordnede resultater

Projektets første bog er redigeret af Hans Raun Iversen og Linda Woodhead og hedder "The Persistence of Societal Religion. The Old National Churches of Northern Europe" (Bloomsbury). Den sammenligner de fem nordiske, den anglikanske og den skotske nationalkirke. Overordnet viser bogen, at kirkernes grad af udadvendthed mod samfundet har stor betydning for, hvordan de klarer sig, og her er folkekirken én af de mest udadvendte. Den anden bog hedder "The Folk Church as a Cultural Institution. *Dynamics between Market Orientation, Individualization and Social Capital in Cultural Institutions*" og er redigeret af Hans Raun Iversen sammen med Lisbet Christoffersen, Niels Kærgård og Margit Warburg (Syddansk Universitetsforlag). Den analyserer folkekirken som kulturinstitution. Ét resultat viser, at folkekirken gør som andre kulturinstitutioner: vender sig mod brugerne, skærper formålet, ansætter folk til IT og markedsføring i en mere fleksibel organisation, der skal levere nye og anderledes tilbud. De overordnede resultater viser altså, at folkekirken udvikler sig i takt med et stadig mere markedsgjort og individualiseret dansk samfund. Folkekirken kombinerer et bredt teologisk fundament med en høj grad af åbenhed over for den danske befolknings individuelle behov og ønsker og gør det på et fundament af særtræk, som medvirker til at folkekirken står stærkt sammenlignet med andre gamle nationalkirker.

De afgørende faktorer er:

- Finansieringsmodellen med kirkeskat
- Lokaldemokratiet
- Et godt match mellem folkelig mentalitet og folkekirken
- Koblingen mellem folkekirke og national identitet
- Medlemskabsmodellen
- Den teologiske faguddannelse
- Frihed for medlemmer og præster
- Den fælles kulturarv med de middelalderlige kirkebygninger

Tilsammen har disse træk sikret, at folkekirken stadig har en usædvanlig høj medlemsprocent og bred brug af de kirkelige ritualer. Folkekirkens særlige finansieringsmodel, kirkeskatten, er et eksempel på, hvad penge rent faktisk KAN købe. Kirkeskatten beregnes af medlemmernes indkomster og følger dermed den generelle velstandsstigning i samfundet. Til forskel fra, hvad der er tilfældet i andre majoritetskirker, har kirkeskatten sikret folkekirken ressourcer til at udvikle aktiviteter og indsatsområder. Samtidig sikrer lokaldemokratiet i menighedsråd, provstiudvalg og stiftsråd, at størstedelen af kirkeskatten forvaltes lokalt. De lokale demokratiske organer understøttes af en statslig administration i Kirkeministeriet.

Den stærke teologiske faguddannelse forankrer præsterne i den lutherske tradition, omend forbindelsen svækkes. Reformationsfejringerne i 2017 afslørede forskelle mellem dansk civil religion og teologisk traditionel lutherdom. Samtidig er folkekirken bygget lige så meget på national identitet som på en særlig teologisk tradition. Forbindelsen til den nationale identitet understøtter det forhold, at medlemskab af folkekirken of-

test etableres ved spædbarnedåb. Man skal melde sig *ud*, hvis man ikke vil være med. I England skal man fx aktivt melde sig *ind* som voksen, hvis man vil være beslutningstagende medlem af Church of England. Ud over barnedåb bruges folkekirkens ritualer som konfirmation, bryllup og bisættelse/begravelse flittigt af den danske befolkning, og folkekirken er dermed tæt knyttet til familiefejringer. Folkekirken har næsten monopol på ritualer, idet de organiserede alternative ritualer kun har beskednen udbredelse. Folkekirken kræver ikke andet af medlemmerne, end at de er døbt og betaler kirkeskat. Til gengæld oplever danskerne generelt, at folkekirken står til rådighed, når de har brug for den, og de identificerer i høj grad folkekirken med kirkebygningerne. Ligesom korset i det danske flag har kirkebygningerne en integreret placering i det danske kulturlandskab.

Endnu en styrke ved folkekirken er den høje grad af frihed for både medlemmer og præster. Medlemmer kan vælge tilhørsforhold til den præst, de ønsker, gennem sognebåndsløsning. Nyere lovgivning har gjort det endnu friere for medlemmer at benytte en anden kirke end deres sognekirke. Præster har samtidig frihed til at sige nej til at vie fraskilte og par af samme køn. Tilsammen sikrer disse friheder, at folkekirken favner bredt teologisk og rummer præster og menigheder, som i andre lande ville stå uden for en national kirke.

Folkekirken som kulturinstitution

Som kulturinstitution er folkekirken med til at udbrede dansk kultur og en særlig dansk luthersk kristendom. Folkekirken har bidraget og bidrager fortsat til

social kapital, sammenhængskraft, en luthersk arbejdsetik og demokratisk og kulturel dannelse i det danske samfund. Folkekirken er underlagt samme bølge af New Public Management som resten af den offentlige sektor. Den er dog mindre berørt af reformer end tilsvarende danske kulturinstitutioner og undgår fx på lokalt niveau de årlige topprocentsbesparelser, mens de stifts- og landsdækkende institutioner er underlagt dette krav. Forandringen mod New Public Management er særligt foregået gennem lovændringer og ændringer i forvaltning af økonomien. Reformprocesserne er forhandlet på plads mellem "de fire synoder", Kirkeministeriet, biskopperne, Præste/Provsteforeningen og Landsforeningen af Menighedsråd, oftest gennem betækningsarbejder. Folkekirken fungerer som folkekirken lovgivende synode og tager beslutninger om særlige politisk følsomme forandringer som spørgsmålet om kvindelige præster i 1947 og vielse af par af samme køn i 2012. På den måde kommer folkekirken forholdsvist smertefrit gennem sådanne ændringer. Ritualerne fastlægges fortsat af Kirkeministeriet med Regenten som lovgiver.

Folkekirkens 107 provster har en særlig rolle som mediatorer mellem Kirkeministeriet, menighedsråd og folkekirkens medlemmer. Provsterne insisterer på folkekirkens lutherske fundament, samtidig med at de følger udviklingen mod mere marked og mere individ – særligt ved at sikre økonomiske ressourcer til målgrupperettede aktiviteter. Ser man på de danske udlands- og sømandskirker, som ikke finansieres af kirkeskat, klarer de sig kun ved at skaffe midlerne selv. Samtidig er denne markedsføring gen-

nem typisk julebasarer med til at skabe sammenhængskraft i udlandskirkerne.

Hvordan bygger man et projekt?

Erfaringen fra *What Money Can't Buy* peger på, at det drejer sig om at gribe nogle bolde. At sige ja-tak, når andre forskere kaster en idé op i luften, og løbe med og se, om den kan bære. Da vi syv sad i efteråret 2013 og skrev ansøgning sammen, lød besværgelsen hele tiden: "Der er ingen, der får midler til forskning i folkekirken i Danmark". Vi skrev alligevel ansøgningen til Forskningsrådet med tilsagn om medfinansiering fra Københavns Universitet og RUC og sendte den ind. I juni 2014 kom så den overraskende besked. Vi havde fået de 6,3 millioner til at forske for, og vi tre ph.d.-studerende sagde vores jobs op eller gik på orlov og skiftede spor.

For mit eget vedkommende må jeg sige, at jeg ikke har fortrudt mit skifte én eneste dag. Min deltagelse i *What Money Can't Buy* har været en fantastisk forskerskole. At være del af et større projekt frem for at sidde med et individuelt ph.d.-projekt har for mig at se åbenlyse fordele. Projektets fire seniorer har gavmildt givet mig adgang til deres store erfaring og deres faglige netværk. Samtidig har de mange projektaktiviteter ladet mig øve planlægning og facilitering af forskningsaktiviteter. Den største gevinst har dog været tværfagligheden, som har givet mig en helt ny og mere kompleks forståelse af folkekirken som institution, både historisk og i dag.

Publikationslisten opdateres løbende på dette link: https://teol.ku.dk/cfk/igangvarende_forskning/forskning/whatmoneycantbuy/publikationer/